

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 347.73

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОЗРАХУНКІВ З ОРГАНАМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Г.В. Лебедик, кандидат економічних наук. А.С. Криуліна.
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

© Лебедик Г.В., 2015.

© Криуліна А.С., 2015.

Статтю отримано редакцією 03.11.2015 р.

Вступ. В умовах ринкових перетворень фінансові відносини використовуються державою як ефективний регулятор усіх сфер економічного життя суспільства. Важливу роль у фінансовій системі відіграє соціальне страхування, що тісно пов'язане з виконанням специфічних функцій та формує фонди фінансових ресурсів, основне призначення яких покрити витрати громадян, що виникли з непередбачених причин. Будь-яка модель фінансової системи може успішно діяти тільки за умови розвинутого соціального страхування. Особливо актуальною на сьогодні є проблема формування та подальшого розвитку соціального страхування, тому що в державі відбуваються кардинальні зміни в економічній системі. У той же час інтеграція України до ЄС вимагає забезпечення соціального захисту всіх верств населення на європейському рівні та перехід до європейських цінностей життя.

Постановка проблеми. У тісному зв'язку із заробітною платою перебувають розрахунки з обов'язкового державного соціального страхування. Основами законодавства України про загальнодержавне соціальне страхування, затвердженими Постановою Верховної Ради України, визначено, що загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, зобов'язань і гарантій, які передбачають надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі захворювання, повної, часткової або тимчасової непрацездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них причин, а також за віком та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхових внесків власником чи уповноваженим ним органом (роботодавцем), а також з бюджетних та інших джерел, передбачених законом [1].

Загальнодержавному соціальному страхуванню підлягають як особи, які працюють на умовах трудової угоди на підприємствах усіх форм власності, так і особи, котрі забезпечують себе роботою самостійно (творчі й інші працівники), а також громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності. Слід відмітити, що питання обліку розрахунків за соціальним страхуванням є досить актуальним, адже неправильне здійснення нарахувань та утримань із заробітної плати працівників і недостовірне подання звітності до фондів соціального страхування тягне за собою накладення штрафних санкцій.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій переконує в тому, що вивченню проблеми реформування системи справляння соціальних внесків присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних учених: Б.О. Зайчука, Л.І. Василенко, Н.М. Внукова, Н.В. Кузьмич, Т.О. Масленникова, М.М. Папієва, В.К. Райхера, Н.В. Шаманської, С.І. Юрія й інших.

Доцільність функцій єдиного соціального внеску Міністерству доходів і зборів України вивчали О. Антіпов, А. Прокопенко, В. Олійник, К. Ляпіна, В. Чумак, В. Швець, О. Кузьменко, М. Плугатир та інші. Проте визначенню переваг і проблемам єдиного соціального внеску не приділено належної уваги.

Метою статті є дослідження основних аспектів та правового механізму реформування єдиного соціального внеску в Україні, визначення проблемних питань його розвитку та надання пропозицій щодо вдосконалення.

Основний матеріал і результати. Принципи та загальні правові, фінансові й організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян України визначені Законом України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14 січня 1998 р. зі змінами та доповненнями [1].

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності й інше за рахунок грошових фондів, котрі формуються шляхом сплати страхових внесків власником, громадянами, а також бюджетних та інших джерел [1].

Основним завданням соціального страхування є забезпечення високого рівня захисту населення України, поліпшення його добробуту та забезпечення надійності соціальної сфери. Для виконання цих завдань соціальне страхування повинно дотримуватися принципів прозорості та публічності діяльності фондів соціального страхування; уніфікованості бази нарахування страхових внесків; контролю за всіма фінансовими потоками, які надходять до фондів соціального страхування, а саме за їх подальшим використанням та інших.

Кабінетом Міністрів України з метою підвищення ефективності діяльності фондів соціального старування було запроваджено систему єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – це страховий внесок, консолідований за всіма видами державного соціального страхування. Єдиний соціальний внесок не входить до системи оподаткування. Основною метою запровадження єдиної системи збору, обліку та контролю за сплатою страхових внесків є створення умов для зростання сукупної бази нарахування страхових внесків, підвищення рівня охоплення всіх категорій осіб, які підлягають соціальному страхуванню, тобто, зростання рівня надходження коштів до всіх страхових фондів за рахунок кращого контролю. Із запровадженням єдиного внеску зменшилося навантаження на роботодавця, пов'язане з адмініструванням сплати страхових внесків.

Запровадження ЄСВ привело до спрощення процедури подання звітності та сплати. Такі зміни сприяли уникненню дублювання страховими фондами функцій, пов'язаних із формуванням та оперуванням страховими активами, суттєво зменшили витрати на створення й підтримання інформаційної системи реєстрації та обліку страхувальників і застрахованих осіб, спростили як ведення звітності платниками, так і здійснення контролю за повнотою і своєчасністю сплати внесків з боку Фонду, сприяли скороченню адміністративних та операційних витрат, зменшенню кількості помилок при нарахуванні внесків, скороченню паперового обігу й здешевленню витрат на проведення фінансових операцій, а також суттєво зменшили ризик виникнення невідповідностей у системі в цілому.

До 2015 року розмір внеску визначався у процентах від заробітної плати (доходу, прибутку) від діяльності та становив залежно від класу професійного ризику виробництва від 36,76 до 49,7 %. Для бюджетних установ єдиний соціальний внесок був установлений у розмірі 36,3% [3].

З 28 грудня 2014 р. Верховною Радою прийнято Закон, спрямований на легалізацію фонду оплати праці. Відповідно до його положень, з 1 січня 2015 року ставки єдиного внеску застосовуються з коефіцієнтом 0,4 за умови, якщо підприємство збільшує фонд оплати праці на 30%, а зарплата перевищує три мінімальних зарплати і підприємство виконує умови щодо детінізації зарплат, то для такого підприємства ставка ЄСВ становитиме 16,4, а не 41%.

Суттєвого реформування зазнала процедура збору та обліку єдиного соціального внеску на підставі новоприйнятого Закону України «Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці» [2].

Змін зазнала буквально кожна стаття Закону про єдиний внесок, а саме:

1. З'явилось чітке формулювання основного робочого місця – це місце роботи, де працівник працює на підставі укладеного трудового договору, де знаходиться (оформлена) його трудова книжка, до якої вноситься відповідний запис про роботу.

До визначення платників єдиного внеску внесено певні коригування, зокрема виключено з їхніх рядів «членів сімей осіб, які беруть участь у провадженні підприємницької діяльності».

2. Фізичні особи-підприємці, що перебувають на системі оподаткування, та особи, які займаються незалежною професійною діяльністю, тепер сплачуватимуть єдиний соціальний внесок навіть у період, коли вони не отримали доходу.

Ставки єдиного внеску відповідно до класу професійного ризику виробництва застосовуються при нарахуванні заробітної плати за основним місцем, а також винагороди за договорами ЦПХ до бази, що не перевищує двократний розмір мінімальної зарплати за відповідний місяць.

3. Щодо добровільного державного соціального страхування зміни стосуються:

- членів фермерського господарства, особистого селянського господарства;
- громадян України, які працюють за межами України;
- осіб, котрі досягли 16-річного віку та не належать до платників єдиного внеску, у тому числі іноземців та осіб без громадянства, які постійно проживають або працюють в Україні.

Тепер вони обчислюватимуть страховий внесок за ставками (34,83 – 8,11 %) залежно від участі в одному чи декількох видах загальнодержавного соціального страхування.

4. Особливо зросли у своєму розмірі штрафні санкції. Тепер:

- за несплату (неперерахування) або несвоєчасну сплату (несвоєчасне перерахування) єдиного внеску накладається штраф у розмірі 20% своєчасно не сплачених сум (досі застосовувалися 10% штрафу);

- за донарахування органом доходів і зборів чи платником своєчасно не нарахованого єдиного внеску накладається штраф у розмірі 10% зазначеної суми за кожний повний або неповний звітний період, за який донараховано таку суму, але не більш як 50% суми донарахованого єдиного внеску (досі застосовувалися 5% штрафу);

- за неподання, несвоєчасне подання, подання не за встановленою формою звітності передбачено накладення штрафу в розмірі 170 гривень. Ті самі дії, вчинені платником єдиного внеску, до якого протягом року було застосовано штраф за таке порушення, тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі 1020 гривень за кожне таке неподання, несвоєчасне подання не за встановленою формою звітності.

Слідом за затвердженням нових форм звітності з ЄСВ та Порядку їх подання Міністерство фінансів України коментованим наказом від 20.04.2015 № 449 затвердило нову Інструкцію про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [3].

Вона визначає процедуру нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування страхувальниками, визначеними Законом України від 8 липня 2010 року № 2464-VI «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», нарахування і сплати фінансових санкцій, стягнення заборгованості зі сплати страхових коштів органами фіскальної служби.

Очікувалося, що саме в ній буде роз'яснено проблемні питання, які виникли у платників ЄСВ після внесення змін до Закону про ЄСВ, але, як і в попередній Інструкції, роз'яснень не відбулося, зокрема, так і залишилися без відповіді питання:

1. Щодо нарахування ЄСВ, якщо база нарахування (крім винагороди за цивільно-правовими договорами) не перевищує розміру мінімальної зарплати, встановленої законом на місяць, за котрий нараховується заробітна плата (дохід). Так, у загальному випадку, згідно ч. 5 ст. 8 Закону про ЄСВ, сума ЄСВ розраховується як добуток розміру мінімальної зарплати, встановленої законом на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід), та ставки ЄСВ, встановленої для відповідної категорії платника за умови відпрацювання повного календарного місяця. Інструкція № 449 визначає, що зазначена норма не застосовується до працівників, яким

надано відпустки без збереження зарплати відповідно до пункту 18 частини першої статті 25 Закону про відпустки. Також в Інструкції № 449 немає відповіді на те, як бути, якщо працівник відпрацював неповний місяць, був прийнятий або звільнений в середині місяця.

Аналізуючи зміни у законодавстві, необхідно відмітити, що такі норми і правила слід установлювати у законі, а не у підзаконному акті, оскільки саме в законі регулюються найважливіші питання, прийняті в особливому порядку законодавчим органом.

Перш ніж корегувати чи вносити зміни в окремі законодавчі акти, необхідно дати роз'яснення змін для полегшення та ефективності роботи працівників, які зайняті відповідним сектором праці.

2. Щодо застосування знижувального коефіцієнта. Наприклад, не роз'яснено правила зворотного розрахунку знижувального коефіцієнта, питання щодо врахування інвалідів та їхньої зарплати у розрахунку цього коефіцієнта.

Натомість у новій Інструкції зазначено, що фізичні особи – підприємці на загальній системі оподаткування й особи, які провадять незалежну професійну діяльність, більше не зобов'язані щоквартально сплачувати авансові внески з ЄСВ. Тепер вони сплачуватимуть ЄСВ на підставі річної декларації – перші до 10 лютого, а другі – до 1 травня року, наступного за звітним (п. 5 розділу IV Інструкції).

Крім того, Інструкція № 449 у п. 15 розділу VII вимагає додаткового документа для звільнення платників ЄСВ, які перебувають на обліку у фіскальних органах, розташованих у населених пунктах, де проводиться АТО (визначених переліком КМУ), від виконання обов'язків (зокрема, щодо нарахування, сплати ЄСВ, подання звітності), а також від застосування штрафних санкцій за невиконання обов'язків платників ЄСВ.

Такі звільнення застосовуватимуться за період з 14.04.2014 і до закінчення АТО на підставі заяви, поданої в довільній формі не пізніше 30-ти календарних днів із дня закінчення АТО, та сертифіката торгово-промислової палати. Закон про ЄСВ не вимагає подання такого сертифіката. Згідно з нормами цього закону потрібна тільки заява (п. 9-4 розділу VIII Закону).

В Інструкції також уточнено порядок застосування штрафних санкцій за несвочасну сплату (несплату, неперерахування), донарахування ЄСВ за періоди до 01.01.2015. Крім того, додано нові норми щодо списання боргу (недоїмки) зі сплати єдиного внеску у випадку ліквідації юр. особи – платника єдиного внеску; смерті фіз. особи, оголошення її померлою, визнання її в судовому порядку безвісно відсутньою або недієздатною.

Такі зміни обов'язково повинні знайти своє відображення в бланках звітності з ЄСВ.

Як уже відомо, Закон України [2] передбачає ряд істотних змін у процедурах нарахування єдиного соціального внеску, зокрема:

- роботодавці за основним місцем роботи зобов'язані розраховувати ЄСВ залежно від розміру нарахованої зарплати: за повністю відпрацьований місяць нарахування ЄСВ має відбуватися на суму, не меншу від розміру мінімальної зарплати;

- у разі, якщо підприємство роботодавця відповідає чотирьом критеріям (які встановлені п. 3 розділу II Прикінцевих та перехідних положень Закону № 77) він має право на використання знижувального коефіцієнта до 0,4% до нарахування ЄСВ.

Такі зміни обов'язково повинні знайти своє відображення у бланках звітності з ЄСВ.

Висновки. Перші кроки у реформуванні системи державного соціального страхування зроблено. Можна відзначити ефективність функціонування механізму соціального страхування, за допомогою якого держава забезпечує соціальний захист населення. Запровадження ЄСВ поліпшило систему соціального страхування й удосконалило систему контролю і гарантій застрахованих осіб. Запровадження ЄСВ має ряд переваг, зокрема:

- зменшення навантаження на роботодавців, пов'язане з адмініструванням сплати страхових внесків;

- спрощення процедури реєстрації підприємства в органах Пенсійного фонду як платника єдиного соціального внеску;

- скорочення трудомісткості обліку, оскільки зменшено кількість заповнення та подання форм звітності.

Проте, до недоліків запровадження змін у системі ЄСВ слід віднести достатньо високі штрафи за несвочасність сплати та допущення помилок при нарахуванні й утриманні ЄСВ, також збільшення соціального навантаження на фізичних осіб-підприємців, адже вони, крім

єдиного податку, зобов'язані сплачувати ЄСВ від розміру мінімальної заробітної плати незалежно від суми доходу.

Отже, запровадження єдиного соціального внеску є досить актуальною темою для досліджень та розроблень, оскільки необхідним є подальше реформування системи соціального страхування в напрямі максимізації переваг використання цього внеску.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 14 січня 1998 р. № 16/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці» від 29.12.2014 № 77-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» 08.07.2010 № 2464-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Інструкція «Про порядок нарахування і сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування» від 01.01.2015 № 1.
5. Постанова КМУ «Про деякі питання розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 30 січня 2015 р. № 48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Мельник С. Позитивні і негативні аспекти єдиного соціального внеску / С. Мельник // Соціальна політика. – 2009. – № 7. – С. 52 – 55.
7. Чирва Р. Реформа ЄСВ: питання без відповідей / Р. Чирва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/article /print/finances/reforma-yesv-pitannya-bezvidpovidey>.

УДК: 347.73

Лебедик Галина Володимирівна, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку і аудиту. **Криуліна Альона Сергіївна**, магістр. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Сучасний стан та перспективи розвитку розрахунків із органами соціального страхування.** Розглянуто проблеми та шляхи удосконалення розрахунків з органами соціального страхування. Обґрунтовано необхідність подальшого удосконалення системи єдиного соціального внеску. Визначено перспективи реалізації обов'язкового соціального внеску.

Ключові слова: єдиний соціальний внесок, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, платники єсв, звітність єдиного соціального внеску.

УДК: 347.73

Лебедик Галина Владимировна, кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры учета и аудита. **Криулина Алена Сергеевна**, магистр. Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка. **Современное состояние и перспективы развития расчетов с органами социального страхования.** Рассмотрены проблемы и пути совершенствования расчетов с органами социального страхования. Обоснована необходимость дальнейшего совершенствования системы единого социального взноса. Определены перспективы реализации обязательного социального взноса.

Ключевые слова: единый социальный взнос, общеобязательное государственное социальное страхование, плательщики ЕСВ, отчетность единого социального взноса.

UDC: 347.73

Lebedyk G.V., PhD, senior lecturer, Accounting and Audit Department, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Kryulina A.S.** Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Current state and prospects for development of financial estimates with social security bodies.** The problems and ways to improve payments to social security bodies are under consideration. The necessity of further improvement of a single social contribution is substantiated. The prospects for the compulsory social contribution implementation are determined.

Key words: single social contribution, compulsory state social insurance, single contribution payers, single social contribution accountancy.